

Kada je reč o kritičkoj produkciji mlade književne generacije u Vojvodini, značaj i smisao zbijanja koja su se na tom planu odigrala krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina, mogu se najpotpunije i najjasnije uočiti i shvatiti upravo na fonu situacije koja im je prethodila. Kakav je bila ta situacija koja je dominirala u književnokritičkoj praksi, književnom životu i kulturi? Može se reći da je ovde vladala prijatna provincijska tišina, u kojoj se konstituisala i verifikovala – ili prečutno odobravala – lažna hijerarhija vrednosti, pri čemu nije bilo ozbiljnijih sučeljavanja, otvorenog i javnog prosuđivanja kvaliteta, talenta i sposobnosti, te direktnog suprotstavljanja osrednosti i stereotipiji; vladala je tišina u kojoj se zadovoljavalo atmosferom solidne malograđanske harmonije (ništa zaista izazovno, uznemirujuće, provokativno i rizično), i u kojoj je, najzad, kritika – i polukritika – mlaka, uglavnom deskriptivna i lišena prave smelosti, stvarala i podržavala taj palanački pastoralni san. Već posle prve serije tekstova nekolicine autora nove kritičarske generacije, književna javnost je uočila da dolazi do izuzetno dinamičnog razvoja književnokritičke prakse u Vojvodini, da situacija na tom planu počinje da se odlikuje svežinom, raznovrsnošću i kreativnim zamahom: međutim, čini se da su u prvi mah ovakvom sudu prevashodno doprineli izvesni materijalni znaci, koji sa stanovišta prirode i kvaliteta pomenutih kritičkih radova, ipak, nisu od prvorazredne važnosti: nagli pokret kvantiteta književnokritičke produkcije (zahvaljujući aktivnosti predstavnika novog naraštaja: oštrina, nekoncepcionalnost i polemičnost njihovih tekstova – što je u početku bila njihova najuočljivija i najviša komentarisana osobina: provokativnost i atraktivnost nekih šire zasnovanih akcija i javnih nastupa mladih kritičara (kada su pokretana mnoga pitanja, neprijatna literarno-kulturnom establišmentu Novog Sada i Vojvodine) i t. sl. ...

Međutim, prave domete mlade generacije novosadskih kritičara treba tražiti na drugim nivoima. Mišljenja sam da su osnovne karakteristike i doprinosi te kritičarske generacije (čiji su glavni predstavnici Milivoj Nenin i Ivan Negrišorac), pre svega, u tome što neguju kritiku koja insistira na vrednosnom sudu, dakle upravo onaj tip kritike koji nam je jedno vreme – u poplavi logike deskriptivnosti i nezameranja – izrazito nedostajao, te što se, shodno tome, ne ustručavaju ni od otvorenog, polemičkog (pre)ispitivanja vrednosti, u kojem se delo pokušava zaista **kritički pročitati**, bez skrupula i uticaja vanliterarnih relacija (otuda toliko žuč i nerazumevanja u vezi sa njihovim »tekstovima sa negativnim sudom«), isto tako, dosledni prethodnim opredeljenjima, primenjujući stroge, ali književno promišljene i nikako lokalno obojene kriterijume, oni ocenjuju ne samo tekuću produkciju, već pokazuju interesovanje i za revalorizaciju postojeće hijerarhije književnih vrednosti – pri čemu treba naglasiti da je njihova optika izrazito jugoslovenskog karaktera, tj. da prate i osmišljavaju zbijanja u kontekstu jugoslovenske književnosti, ne zatvarajući se u okviru sredine u kojoj deluju (što je, inače, česta greška kritike u manjim kulturnim središtima). Uz ovo, najvažnije odlike mlade generacije književnih kritičara vidim i u tome što njihovi tekstovi podrazumevaju svest kako o literarnom, tako i o moralnom smislu kritike, što je evidentan njihov sluh za inovaciju, modernitet i kvalitet, a vredni pažnje su i njihovi pokušaji osvežavanja i menjanja postojećih oblika kritičkog govora (uvodenje elemenata humora, persiflaže i parodije, insistiranje na esejističkom nasuprot novinsko-kritičkom diskursu i t. sl.); najzad napomenimo da radovi ovih autora, iako ne teže strogom metodološkom utemeljenju i intencionalnom korišćenju rezultata najnovijih metodoloških orijentacija, ukazuju na prisustvo znatnog teorijskog i literarnostorijskog obrazovanja, bez kojeg je danas nemoguće suvereno kretanje u prostorima književnosti.

Ako treba ukratko opisati neku vrstu književnokritičarskog koncepta ove generacije, valja reći da se oni – pošto kritičku delatnost ne smatraju tihim i bezličnim, činovničkim beleženjem knjiga – zalažu za kritiku koja strogim, ali literarnim kriterijumima vrednuje, svesna relativnosti svog suda i sopstvene parcijalnosti (jer svako kritičko čitanje samo je jedno moguće čitanje teksta) uz to, pretpostavka njihovog rada je da kritika, pre svega, treba da ostvari aktivno

prisustvo u svom vremenu (tj. da promišljajući književna ostvarenja i zbijanja, bude njihov istinski pokazatelj, ocenjivač i regulator), ali, da vrednujući, pokuša naslutiti i budućnost (tj. da neprestano teži otkrivačkoj, proročkoj ulozi); mladi kritičari kritiku, takođe, ne shvataju kao puku transmisiju između dela i čitaoca, gde kritičar treba da preporuča, objasni ili približi delo publici, ali je ne shvataju ni kao samodovoljnu mehaniku, beg u apstraktnost metode (gde je tekst samo zamorče na kojem se iskušava i prikazuje metoda); najbliže istini bilo bi reći da oni kritiku shvataju kao kreativni dijalog sa delom, gde se u slobodnoj interakciji (usudilo bih se reći: stvaralačkoj igri) teksta i kritičara otkrivaju značajni potencijali, oblici, postupci, asocijacije, pretpostavke i t. sl., koje delo nudi – pri čemu, naravno (kao i pri izboru dela donošenju vrednosne ocene), kritičar mora slediti isključivo poziv teksta, njegove specifične kodove, te sopstveni književni sluh i znanje, ne obazirući se na bilo kakve vanliterarne elemente, jer, kritički čin uvek je na osoben način i moralni čin. ...

U kontekstu novijih kritičkih strujanja u Vojvodini vredi spomenuti i radove Silvije Dražić i Relje Dražića, koji se ogledaju u nauci o književnosti i esejistici, te delatnost još nekih kritičara koji su se pojavili u isto vreme, ali ne u neposrednoj vezi sa pomenutom generacijom: Selimira Radulovića, koji prevashodno piše o poeziji i Vojslava Sekelja, koji je jedan od najprisutnijih kritičara na stranicama »Polja«. Posebnu pažnju treba skrenuti i na nešto mlađe autore, čiji se kritički radovi sve intenzivnije pojavljuju u novosadskoj periodici (Zoran Subotički, Đorđe Kuburić, Vojslav Karanović, Zoran Đerić). Na mogućnost da situacija na ovom planu bude i dalje zanimljiva i raznovrsna ukazuje i objavljivanje prvih književnokritičkih tekstova nekih stvaralaca najmlađe generacije (S. Gjinov, A. Noga). ...

Kada je reč o mladoj generaciji književnih stvaralaca u Vojvodini, koji pišu na jezicima narodnosti, može se uočiti da je i kod njih prisutna težnja ka unošenju određenih inovacija u literaturu kojima pripadaju. Stoga se čini opravdanim registrovanje najzanimljivijih pojava u tom kontekstu, iako ovaj tekst nije u mogućnosti da pruži potpunu sliku, koja bi značila više od pukog registrovanja, pre svega zbog napred navedenih ograničenja (nepoznavanja jezika). Najelementarniji uvid u te literature stekao sam zahvaljujući prevodima (najbrojnijima sa mađarskog), te konsultacijama sa kritičarima Mihailom Harpanjem i Julijanom Tamašem.

Nesumnjivo da je jedan od najznačajnijih predstavnika novog proznog talasa mlade mađarske književnosti Atila Balaz. Njegove dve objavljene knjige (*Kunikulus*, roman, 1979. i zbirka novela *Svete, ja sam se danas probudio*, 1982), kao i prozni radovi objavljeni u periodici, pokazuju da je proza ovog autora u nekim važnim aspektima bliska stvaralačkim intencijama prozaista »novosadskog kruga«. Slične orijentacije mogu se nazreti i kod nekih najmlađih autora, čiji su radovi prevedeni u ovogodišnjem februarskom broju »Književne reči«: Ištvana Fehera i (delimično) Ištvana Aproa. Pomenuti broj »Književne reči« upoznao je širu književnu javnost i sa radovima nekolicine kritičara i esejista mlade generacije mađarske literature: Viktoriom Radič, Kornelom Farago, Ferencom Makom, Alparom Lošoncom. Čini se da je situacija u proznom i kritičko-esejističkom stvaralaštvu na mađarskom jeziku pojavom ovog naraštaja dobila na kvalitetu i dinamici, te da će intenzivnije prevođenje sa ovog jezika i ubuduće otkrivati zanimljive i moderne autore.

Unekoliko je drugačije stanje u mladoj slovačkoj književnosti. Generacija koja je nedavno stupila na scenu nije pokazala dosad veće interesovanje za književnokritičku delatnost, za razliku od prethodnog naraštaja, koji je intenzivnije negovao kritiku i esejistiku. Što se tiče proznog stvaralaštva, najviše obećava Zoroslav Spevak, čiji tekstovi u nekim momentima pokazuju srodnost sa »prozom u trapericama« i u kojima dominira izrazito subjektivna vizura/projekcija elemenata »objektivne stvarnosti«.

Mlada rusinska književnost pokazuje znake slične situacije, utoliko što i ovde novi naraštaj nema interesovanja za književnu kritiku. Među mladim prozaistima izdvaja se Julijan Nad (objavio je 1983. knjigu *Poljsko strašilo*), za čiji rad je karakteristično traganje u prostorima fantastike, kako one određene ruralno-folklorom miljeom, tako i one koja izvore traži u psihološkim stanjima

aktera. Ovaj autor u nekim svojim tekstovima pokušava prevazići stereotipne narativne modele, te u tom kontekstu treba posmatrati i njegovo okretanje mogućnostima kratkih proznih formi.

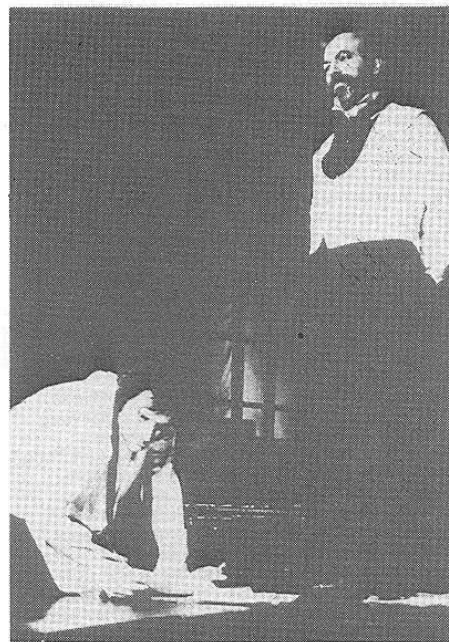
Književnost na rumunskom jeziku, sudeći bar po zbijanjima u novijoj pesničkoj produkciji (J. Flora, P. Krdu, I. Ursu), pokazuje takođe znake modernijih orijentacija. Informacija o kretanjima u mladoj rumunskoj prozi i kritici ovog puta je, na žalost, izostala, pošto autori ovog prikaza u raspoloživom vremenskom intervalu nije uspeo da stupi u kontakt sa kritičarima koji ozbiljnije prate ta kretanja, dok su prevodilački rezultati – kada je reč o prozi i kritici – bili sasvim nedovoljni za pomenutu svrhu.

Ovaj tekst pisan je kao priloga za razgovor o mladoj jugoslovenskoj književnosti, koji je održan krajem marta 1984. u Mostaru.

29. JUGOSLOVENSKE POZORIŠNE IGRE

Piše: Slobodan Sv. Miletić

Pošto se konsolidovalo i učvrstilo u svojoj institucionalizovanoj strukturi (ova poslednja sintagma bi mogla da glasi i obrnuto), Sterijino pozorište je uspešno razvilo i svoja samoupravna tela kroz koja snažnije struji duh svedenosti društvenih interesa, organizacione svrhe, uticaja i autoriteta. Ono je ponovo steklo preglednost teatarskih tendencija, iako, dakako, nije moglo da utiče bitnije na propulzivni kvalitet jugoslovenske produkcije. Politički i politizovani teatar je konačno dobio i zvaničnu vizu. Angažovani kritičari (honorarno

vezani za oblik »okruglog stola«) popunjavali su praznine javne kritike, kao Čehovljevska andeli bdeli nad čutanjem skupa i »plašili« svojim apodiktičnim sudovima potencijalne učesnike rasprave. Pokušaj teoretskog fundiranja selekcije koju je izvršio sarajevski teatrolog i pisac Dževad Karahasan, naišao je na nerazumevanje i pozvanih i nepozvanih. Prijem njegovog izbornika pokazao je, između ostalog, i nedovoljno međusobno poznavanje nacionalnih tradicija (Vojnović, Polić, Kamov, Stefanovski, Nušić – Kovačević), a kao uvek, do sada, zavičajnu obeležnost kritike, ponegde i do navijačkih razmera.

i selekciji

Karahasan je pregledom jugoslovenske produkcije došao do zaključka da se samo